

kale liberale, ikke mindst kredsen omkring »Fædrelandet« fremhæves. Det har før været hævdet, at de yngre liberales skandinavisme var begrundet i den nationale udvikling i Slesvig. Men HB-C påviser gennem en grundig gennemgang af »Fædrelandet«, at deres skandinavisme før 1843 indeholdt tre indbyrdes forbundne momenter: et ønske om gennem et nordisk forbund at styrke Danmarks udenrigspolitiske stilling, ikke mindst over for Det tyske Forbund; samtidig at tjene landets forsvarsinteresser i en krig med England eller Rusland og endelig indførelsen af en fri forfatning, som Rusland sås som den store trussel imod.

De danske skandinavister var imidlertid kun en lille isoleret gruppe, og det var først, da skandinavismen kobledes sammen med det nationale problem i Slesvig, at den fik støtte i videre kredse som ældre liberale og nationalt indstillede konservative. Stort set var der tale om et københavnsk fænomen, og nogen folkelig skandinavisme i bred forstand blev der efter HB-Cs opfattelse aldrig tale om. Det var en bevægelse, der kun henvendte sig til de »dannede klasser«. Svinget fra en liberal over til en national skandinavisme dateres til 1842-43, først hos Fr. Barfod, senere – ikke mindst under indtryk af Hiort Lorenzens sprogdemonstration i november 1842 – hos de liberale ledere. Fra nu af blev ønsket om hjælp fra Sverige og Norge til at sikre Slesvig som dansk kardinalpunktet.

HB-Cs bog har et bredt sigte. Store dele af den er et vigtigt stykke dansk kultur- eller åndshistorie (titlens »drømme«), men sidste del er snarest ren diplomatisk historie, hvor det centrale er at følge de udenrigspolitiske forsøg på at få Sverige-Norge inddraget i krigen 1848-50 og stormagternes, ikke mindst Ruslands, reaktioner herpå (det er vel så de »politiske realiteter«). For skandinavisterne blev resultatet af disse

bestræbelser en fiasko – den nordiske union blev ikke til noget – og visionerne sattes i bero. På den anden side mener HB-C, at den svensk-norske militære hjælp dog fik den konsekvens, at der i bredere dele af befolkningen begyndte at vise sig en ny følelse af nordisk samhørighed. Og dette er måske det vigtigste resultat af de danske skandinavisters drømme, at de ydede et væsentligt bidrag til udsoningen mellem Danmark og Sverige og dermed var med til at lægge grunden til senere tiders nordiske samarbejde.

Der er tale om en solid og grundig redegørelse, baseret på et omfattende kilde materiale. HB-C har læst bredt i de samtidige publikationer, men tillige inddraget et stort arkivalisk materiale til belysning af regeringens holdninger, de udenrigspolitiske problemer og så selvfølgelig, hvad det offentlige måtte have om og på disse politiske oppositionelle. Bogen må blive uomgængelig for en beskæftigelse med denne side af den politiske kultur i brydningsperioden op til e-nevældens fald. Den er illustreret med en række samtidige karikaturtegninger fra 'Corsaren' og har et engelsk resumé.

Jens Chr. Manniche

Morten Haslund: *Mejer og magthaverne – en studie i M. A. Goldschmidts ungdomsjournalistik*. (Odense Universitetsforlag, 1984). 105 sider., ill., 80,- kr. + moms.

I et spændende stykke politisk kulturjournalistik afdækker journalisten Morten Haslund, hvordan en kritisk presse så ud og fungerede, da den tog sin begyndelse. Det sker i form af en undersøgelse af M. A. Goldschmidts oversete ungdomsjournalistik. Forskningen omkring Goldschmidts person og skribentvirksomhed er ganske omfattende, men ingen har før Morten Haslund taget sig

for at give en skildring af den allerførste journalistik, som den senere så kendte skribent præsterede.

Skønt Goldschmidt kun var 17 år, da han begyndte sin journalistik, viste han fra første færd en pågående journalistisk tæft, der kom hans sjællandske provinsaviser til gode i slutningen af 1830-erne – akkurat på det tidspunkt, da de første eksempler på en egentlig kritisk journalistik begynder at vise sig i spalterne.

Goldschmidt blev derved en pioner i dansk presse, allerede flere år før han udgav den både i samtid og eftertid så berømmede satiriske ugeavis »Corsaren«. De store år på »Corsaren« 1840-46 har helt fået lov at skygge for pionerår på en lokalavis for Næstved og omegn, »Næstved Ugeblad«, der fra begyndelsen af 1839 blev slået sammen med en avis i Kalundborg til »Sjællandsposten«. Morten Haslund råder med det foreliggende skrift udførligt bod på det forsømte gennem en minutiøs gennemgang af Goldschmidts provins-journalistik.

Specielt dvæler han ved den opsøgende journalistik og kampagner mod lokale magthavere. Også husmændenes elendige vilkår dækker denne journalistik tæt, og konkrete overgreb mod dem bliver udførlig beskrevet. Forhold af landspolitisk interesse bliver ligeledes fremdraget, ikke mindst trykkefrihedsspørgsmålet.

Journalisten Morten Haslund placerer udmærket og udførligt den unge Goldschmidt i forhold til tidens politiske strømninger, men er overraskende nok langt mindre stringent eller langt mindre interesseret i placeringen af Goldschmidts aviser i en pressehistorisk og avistypologisk sammenhæng.

Det er ellers netop i sådanne sammenhænge, at Morten Haslunds egen fremstilling yder de mest originale bidrag til den foreliggende Goldschmidt-litteratur. Dette kunne godt være kommet mere prægnant til udtryk i denne

velskrevne studie i, hvorledes nye journalistiske genrer vandt indpas i dansk presse – og hvilke omkostninger der var forbundet dermed. Provsredaktørens lod tæt på kilder og kunder har aldrig været let forenelig med kritisk journalistik.

Ud fra en rent stilistisk vurdering har »Corsaren« ubestrideligt større kvaliteter for eftertiden end de Goldschmidtske ungdomsaviser. Til gengæld er det tydeligt, at Goldschmidts ungdomsjournalistik afgiver langt klarere vidnesbyrd om hans tro på pressens umulighed for at gribe ind i og ændre det politiske liv. Morten Haslund viser fortjenstfuldt, at lokaljournalistikken i hvert fald lejlighedsvis vitterligt var i stand til at gribe ind i lokalpolitikken.

Så langt nåede Goldschmidt i det konkrete. Endnu længere nåede han i evnen til at udvikle underfundig meningstilkendegivelse.

Erik Lund

Kristian Hvidt: *Pynt på gesimsen. Facader på københavnsk etagebyggeri 1860-1920.* (G. E. C. Gad, 1983). 197 s., ill., 174,50 kr.

Med denne bog føjes endnu en nutidig behandling til en voksende produktion om historicismen i dansk arkitektur, egentlig en fortjeneste i sig selv. Forfatteren lægger, straks i forordet, vægt på, at han ikke er fagmand inden for området. Hans »lille bog«, som i øvrigt ikke er lille, men kun ser sådan ud, beskæftiger sig, som titlen viser med en speciel del af historicismens produktion, nemlig facaderne til de utallige ejendomme, som produceredes på det københavnske boligmarked i denne periode.

Forfatterens motivation er at få læseren til at se på historicismen med nye og mere forstående øjne. Dette uprætentjære forord stemmer slet ikke sammen